

НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М.П.ДРАГОМАНОВА

МАЛОВІЧКО Олена Владиславівна

УДК: 325.455.62-5: 316.488.26

**ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ДЕРЖАВИ У ДИСКУРСІ
ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА ІНФОРМАТИЗАЦІЇ**

09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філософських наук

Київ – 2010

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Запорізькому національному університеті, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник – доктор філософських наук, професор
Бех Володимир Павлович,
Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова,
перший проректор.

Офіційні опоненти: доктор філософських наук, професор
Дротянко Любов Григорівна,
Київський національний авіаційний університет,
завідувач кафедри філософії;

кандидат філософських наук
Спиця Наталя Валеріївна,
Запорізький державний медичний університет,
викладач кафедри суспільних дисциплін

Захист відбудеться «05» березня 2010 року о 12.00 на засіданні спеціалізованої вченої ради Д.26.053.16 Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова за адресою: 01601, Київ, вул. Пирогова, 9

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9

Автореферат розісланий «2» лютого 2010 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н.В.Крохмаль

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження обумовлена сучасним станом розвитку суспільства, а саме: по-перше, перехід суспільства до інформаційної цивілізації забезпечує якісно новий рівень розвитку всіх сфер суспільства на основі інформаційних технологій, що дає можливість швидкого та якісного зв'язку між різними суб'єктами спілкування для отримання оперативної інформації про хід будь-яких світових та регіональних подій; по-друге, глобалізаційні процеси, що сприяють об'єднанню окремих держав у наддержавні утворення для вирішення нагальних та стратегічних проблем, забезпечують поширення ідей, пов'язаних із розмиванням державних кордонів; по-третє, розвиток громадянського суспільства, яке із «суперника» держави у ході історичного розвитку поступово перетворилося на його «побратима» для врегулювання питань, пов'язаних із недержавною владою; по-четверте, створення наддержавних утворень для досягнення спільної мети призвело до появи проблеми «розмивання національних держав», які, з одного боку, активно взаємодіють у межах наддержавних утворень, а з іншого – не забувають про національні інтереси; по-п'яте, українська громада у ході інтенсивного державотворення власної держави потребує з'ясування перспектив, місця і ролі інституту держави в сучасному соціальному світі.

По-шосте, сьогодні не можна задовольнятися тим описом держави і суспільства майбутнього, яке дали нам засновники комуністичної ідеології. Ми повинні врахувати весь накопичений досвід розвитку попередніх цивілізацій, врахувати перспективи розвитку інформаційної цивілізації на осяжне майбутнє і створити нову ідеологію організаційного устрою світової спільноти, не замість марксизму, а в його розвиток, яка увібрала б у себе всі сьогоднішні і, навіть, майбутні досягнення інформаційної фази.

Нарешті, по-сьоме, на теренах Європи розгорнулася тривала і гостра дискусія щодо майбутнього феномену держави як органу адміністративного управління соціальним розвитком, оскільки модель сталої нації-держави і компромісна модель держави добробуту з падінням у 1989 році Берлінської стіни вже себе вичерпали і світ знаходиться у пошуку інноваційної моделі світоустрою у XXI столітті.

За таких умов постає питання про подальшу долю держави як політичного утворення і її власні перспективи в умовах саморозгортання глобального громадянського суспільства, що нині спостерігається на теренах так званої старої Європи.

Стан наукової розробки теми. Держава як політичне утворення, як апарат управління суспільством розглядається в багатьох суспільних науках. Такі дослідження розпочалися ще в Стародавньому Китаї (конфуціанство, легізм), розповсюдилися в концепціях стародавніх мислителів, зокрема Платона й Аристотеля, продовжилися в теоріях держави і права (Ф. Аквінський, Т. Гоббс, Л. Гумплович, Г. Спенсер, К. Маркс, Ф. Енгельс, Л. Петражицький та ін.). Не залишилися осторонь і роботи політологічного плану (К. Гаджиев), а також дослідження з політичної соціології (наприклад, М. Вебер).

Розвиток сучасної держави, також як і громадянського суспільства, нині набуває якісно нового стану, що не охоплюється терміном «глобалізований світ», набуває інших рис, що більш коректно подається в літературі під термінами «інформаційне суспільство», «інформаційна доба розвитку світової спільноти». Тому тут корисними є джерела, що висвітлюють саме цей аспект сучасності і його перспективи, а саме роботи вітчизняних і російських учених: В. Андрущенко, В. Баркова, В. Горбатенка, Г. Зеленько, В. Кременя, С. Кримського, В. Крисаченка, В. Ляха, М. Михальченка, М. Поповича, М. Степика, Р. Абдєєва, С. Вартанова, В. Іноземцева, М. Моїсєєва, О. Панаріна, О. Чувардинцева, Ю. Яковця та ін.

Організаційний потенціал досліджується у працях, присвячених методології пізнання у вимірі розгортання самоорганізаційних засад світового співтовариства як природного явища, що підкоряється законам термодинаміки. Тому позитивними напрацюваннями тут мають бути здобутки теоретичної думки Сходу та Заходу, особливо в їх сьогоденному органічному поєднанні у вигляді синергетичного вчення, що швидко формується під тиском кризових явищ кінця ХХ – початку ХХІ століть. Матеріал для дослідження з проблем синергетичної парадигми знаходимо в роботах Л. Бевзенко, В. Вайданича, В. Василькової, І. Добронравової, Л. Дротянко, О. Князевої, С. Колеснікової, С. Курдюмова, А. Назаретяна, В. Ніколко, Дж. Ніколса, І. Пригожина, Г. Рузавіна, І. Стенгерс, Г. фон Хайєка, Г. Хакена та деяких інших дослідників.

Для реалізації головної мети даного дослідження важливою є проблема співвідношення цілого і частини, хаосу і впорядкованості, а також висвітлення категорій «система» і «цілісність». Ця проблема розроблялася багатьма сучасними філософами, що є суттєвим для розвитку синергетичного бачення держави як елемента системи саморегуляції органічного соціального цілого – країни. Це, зокрема, роботи В. Афанасьєва, І. Блауберга, П. Йолона, Р. Карпінської, І. Цехмістро, Б. Юдіна та ін.

Вивчення саморегуляційного дискурсу держави важко уявити без праць, присвячених владі взагалі і державній владі зокрема, а також вивченню різних аспектів феномена влади, в тому числі розкриття його суті, визначення поняття влади, її різних видів. На початок ХХІ ст. кратологічне знання, незважаючи на те, що його корені губляться в зародках соціально-філософської думки Стародавнього світу, спирається на праці філософів, соціологів і політичних мислителів зі світовими іменами. Серед них Б. Беррі, М. Вебер, Е. Гідденс, С. Л'юкс, Н. Луман, К. Маркс, Т. Парсонс, Б. Рассел, Д. Ронг, М. Фуко та ін. До цього треба додати роботи Т. Алексєєвої, Р. Алексюка, Ю. Батуріна, М. Кейзерова, А. Кіма, О. Лузана, Є. Осипової, В. Усачьова, Е. Фарбера, Г. Філіппова.

З різними аспектами вивчення проблеми влади пов'язані роботи вітчизняних дослідників, таких як В. Андрущенко, О. Бабкіної, Л. Байрачної, М. Бойчука, І. Васильєва, В. Горбатенка, В. Дехтяра, М. Калініченка, І. Кураса, В. Ледяєва, О. Ледяєвої, М. Михальченка, Ф. Рудича, С. Рябова, О. Черниша та ін.

Гносеологічні проблеми дослідження процесів самоорганізації систем різної природи висвітлювалися у працях Л. Антипенка, С. Нікольського, Н. Омельченко, Ю. Плюскіна, С. Ситька, Л. Солов'я, Н. Спиці, І. Чайки та інших дослідників.

Епістемологічне значення синергетичних методів і підходів до проблем еволюції в соціальних системах знайшло своє відображення в поглядах Р. Абдеева, У. Бека, К. Бейлі, Дж. Скотта, О. Субетто, Ю. Яковця та ін.

На фоні майже повної відсутності спеціальних досліджень, присвячених проблемі саморегуляції соціального процесу, окремо треба розглядати ідеї, подані в роботах В. Вернадського, В. Келасьєва, В. Беха, Н. Крохмаль, В. Мазура.

Однак, незважаючи на матеріал, накопичений сучасною вітчизняною та світовою теоретичною думкою щодо аналізу держави, спроб філософського узагальнення з метою виявлення закономірностей становлення та розвитку організаційного потенціалу держави з позицій саморегуляційного контексту не здійснювалося.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами та темами.

Дисертація виконана в межах науково-дослідної роботи Запорізького державного університету на замовлення Міністерства освіти і науки України «Соціальний організм країни» (№ держреєстрації 0197У012793) та «Онтогенез соціального організму країни» (№ держреєстрації 0100У001733), а також науково-дослідної роботи «Саморегуляція соціального організму країни» (держреєстрація №0103У000730), що виконувалася в Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова на замовлення Міністерства освіти і науки України. Тема дисертаційного дослідження затверджена Вченою радою Запорізького державного університету (протокол № 4 від 27 грудня 2001 року).

Метою дослідження є створення цілісної картини організаційного потенціалу держави як провідного елемента системи саморегуляції соціального організму будь-якої країни.

Загальна мета дослідження потребує виконання таких дослідницьких завдань:

- уточнити зміст поняття «організаційний потенціал держави» як центрального концепту дослідження;
- проаналізувати наукові підходи до аналізу концепту «держава»;
- розробити методологію дослідження організаційного потенціалу держави;
- уточнити сутність, зміст і форми трансформації класичної держави;
- охарактеризувати державу як складову системи саморегуляції соціального організму країни;
- визначити критерії ефективності поведінки держави в умовах глобалізації та інформатизації;
- визначити перспективу реалізації організаційного потенціалу держави в дискурсі подальшої глобалізації соціального світу;
- оцінити організаційний потенціал сучасної української держави в умовах глобалізації та інформатизації.

Об'єктом дослідження є соціальний організм країни, в якому держава протягом багатовікової історії відіграє роль атрактора у самоорганізації соціального життя і цілераціонального розвитку світової спільноти.

Предметом дослідження є організаційний потенціал сучасної держави як атрибутивна властивість сталого політичного утворення, що виникло з метою упорядкування владних інтересів між різними верствами населення.

Методологічну основу дослідження формує комплексний підхід, в основі якого поєднано діалектичний підхід із синергетичною парадигмою. Діалектичний аналіз дає можливість розглянути державу у взаємозв'язку з системою саморегуляції, а синергетичний аналіз доповнює його можливостями поліваріантності й альтернативності в розвитку держави як історичної форми системи саморегуляції.

Крім цих підходів, у роботі для повної і детальної характеристики організаційного потенціалу держави з позиції саморегуляційного контексту було обрано системний, організаційний та функціональний підходи, що характеризують зв'язок держави з системою саморегуляції, яка формується в суспільстві, а саме: системний підхід розглядає державу як сукупність певних елементів, пов'язаних між собою відповідними структурними відносинами; організаційний підхід дозволяє проаналізувати складання певної форми держави в період її оформлення; функціональний підхід доповнює загальну картину аналізу визначенням функцій, які забезпечують розвиток держави.

Крім того, у роботі були використані як загальнофілософські, так і загальнонаукові методи дослідження: індукція, дедукція, аналіз, синтез, ідеалізація, редукція, моделювання тощо.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в соціально-філософському аналізі організаційного потенціалу держави в дискурсі становлення цілісної системи саморегуляції соціального організму країни, в якій державна влада протистоїть її недержавній формі як елементи органічного соціального цілого. Вона конкретизована в таких положеннях, що виносяться на захист:

Вперше:

– обґрунтовано концепт «організаційний потенціал держави» як потенційну готовність і спроможність держави – головного елемента політичної системи будь-якої країни – реалізувати себе в дискурсі саморозгортання системи саморегуляції соціального організму країни, завдяки власним організаційним властивостям, що регулюється розподілом влади між державою і громадянським суспільством і є в синергетичному вимірі параметром управління даного процесу, кінцевий результат (продукт) дії якого може бути з'ясованим лише в довготерміновій перспективі;

– відтворена філософська характеристика організаційного потенціалу держави: сутність явища сприймається як ступінь потужності апарату державного управління суспільством, наділеного владою, що спирається на силу закону і на органи примусу, сукупність засобів, яка необхідна для забезпечення цієї потужності, що діє за рахунок локальних взаємодій між елементами, які «запускають» внутрішній механізм його організації; зміст презентовано як сукупність організаційних процесів, що забезпечується морфологічними органами, які входять до складу держави; форми прояву організаційного

потенціалу держави «прив'язано» до історичних типів цього суб'єкта і доведено, що повнота реалізації потенціалу залежить від міри демократичності державного устрою і тісноти взаємин між громадянським суспільством і певним типом держави;

– подано розподіл влади в соціальному цілому як параметр управління взаємодією держави і громадянського суспільства, що зводить їх на генетичному, онтологічному, морфологічному, функціональному, саморегулятивному, топологічному та технологічному рівнях і є оригінальною формою регуляції організаційного процесу у просторі соціального організму країни завдяки суперечності між державною і недержавною видами влади, що інтегруються у морфології органу саморегуляції цілого – гомеостаті і протистоять одна одній у функціонуванні, забезпечуючи одночасно фази гомеорезу, гомеостазу і аутопоезису соціального цілого.

Набуло подальшого розвитку:

– знання про різні види зв'язків між державою і громадянським суспільством: структурні, взаємодії, конфлікту, породження, перетворення, функціонування, розвитку, управління і корекції, що забезпечують співіснування державної і недержавної видів влади як складових системи саморегуляції соціального організму будь-якої країни та утворюють потужне кратологічне поле, в межах якого саме й реалізується організаційний потенціал держави;

– уявлення про етапи формування потужності державного апарату управління суспільством, оскільки організаційний потенціал держави виникає разом із появою рабовласницького типу держави як структура державної влади, що забезпечує функціонування держави як історичної форми саморегуляції, набуває високої якості становлення у феодальному типі держави, коли остаточно оформлюється система державного управління, яка видозмінюється під дією капіталістичних відносин – потужність апарату управління суспільством за допомогою відповідних органів та засобів примусу набуває сучасного типу, який існує і сьогодні;

– науковий підхід до вибору критеріальної бази для оцінки ефективності поведінки держави з позицій економічної, соціальної, ідеологічної та організаційної ефективності, яка забезпечується відповідними показниками для аналізу реального стану управлінських процесів;

– перспективи розвитку організаційного потенціалу сучасної держави як історичної форми, а саме: трансформація її в наддержавні і міждержавні утворення мережевого типу, що веде до зниження потенціалу класичної держави, створеної на національній основі, і становлення організаційних утворень на космополітичних засадах;

– уявлення про соціальний інститут влади як універсального агента соціального світу, що, видозмінюючи власну форму, системно охоплює усі рівні кібернетичного простору і здатний стало виконувати функцію управління, регулювання і саморегулювання усіх його підсистем;

– знання про атрибутивні характеристики держави як історичної форми саморегуляції, що спиралася на попередньому етапі на матеріальну єдність

соціального світу, зокрема населення країни у просторових межах – громадянство; територія; організація особливої публічної влади; апарат примусу (армія, поліція, виправні установи); суверенітет; податки; правові норми, а сьогодні, на етапі переходу до інформаційної фази розвитку, нарощує інформаційну єдність органів і формує оригінальний організаційний потенціал, для якого у XXI столітті, а тим більше у третьому тисячолітті, потрібна буде якісно нова форма держави.

Теоретичне і практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що положення і висновки дисертації слугують для теоретичного аналізу процесів розвитку держави як історичної форми, яка в сучасних умовах швидко трансформується в нові форми, що мають бути притаманними інформаційній фазі розвитку світової спільноти.

Положення і висновки дисертаційного дослідження можна використати при реформуванні сучасного державного управління і проектуванні якісно нових континентальних, міжнародних і наддержавних утворень на зразок Об'єднаної Європи, ООН, ЮНЕСКО та ін.; удосконаленні наявного теоретико-методологічного інструментарію дослідження державного управління тощо; створенні навчальних програм і спецкурсів із філософії, політології та соціології.

Практична цінність дисертації полягає в можливості реалізації її матеріалів у науково-дослідній та навчальній роботі, просвітницькій діяльності, спрямованій на досягнення співпраці на теренах становлення, розвитку і взаємодії громадянського суспільства і держави в Україні.

Апробація результатів дисертаційного дослідження. Основні положення і висновки дисертаційного дослідження доповідалися та обговорювалися на засіданні кафедри управління та євроінтеграції Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, на низці міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференцій, а саме: наукових конференціях викладачів та студентів Запорізького державного (національного) університету (Запоріжжя, 2001-2005); студентській регіональній науковій конференції «Спадщина Г.С. Сковороди в контексті розвитку сучасної української духовності» (Запоріжжя, 2002); круглому столі «Реформування політичної системи України очима молоді» (Запоріжжя, 2003); другій Всеукраїнській конференції «Політичні, економічні та психологічні виміри перехідного суспільства» (Суми, 2003); Міжнародній науковій конференції «Четверті юридичні читання» (Київ, 2008); Міжнародній науково-практичній конференції «Соціально-економічні фактори розвитку України в умовах глобалізації» (Київ, 2008); 4 Всеукраїнській науково-методичній конференції «Безперервна освіта в Україні: реалії та перспективи» (Івано-Франківськ, 2008); Міжнародній науковій конференції «Імперативи розвитку України в умовах глобалізації» (Чернігів, 2008); Міжнародній науково-практичній конференції «Міжкультурні комунікації та толерантність в освіті» (МДЦ «Артек», 2009).

Публікації. Основні положення та висновки дисертаційного дослідження оприлюднено у 10 публікаціях, з них 6 статей у фахових виданнях, затверджених

ВАК України з філософських наук, 4 – у тезах доповідей на наукових конференціях.

Структура дисертаційного дослідження. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, поділених на підрозділи, висновків та списку використаних джерел (196 позицій). Загальний обсяг роботи – 219 сторінок, основний зміст дисертації – 201 сторінка.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **«Вступі»** обґрунтовуються актуальність теми дослідження, ступінь її наукової розробки, визначаються об'єкт і предмет, формулюються мета і завдання, характеризуються теоретико-методологічні основи, розкриваються наукова новизна і практичне значення даного дослідження, окреслюється рівень апробації його результатів, подається структура дисертації.

У першому розділі **«Світоглядно-методологічні засади дослідження організаційного потенціалу держави»** визначено зміст поняття «організаційний потенціал держави» як центрального концепту дослідження, виходячи з інтеграції позицій різних наук, та обґрунтовано відповідний інструментарій його дослідження.

У підрозділі 1.1. *«Організаційний потенціал держави як центральний концепт дослідження»* запропоноване визначення цього поняття, яке уточнюється на основі терміну «держави», що досліджується різними науками. Вона є одним із найстаріших соціальних інститутів і розглядається, з одного боку, як влада сукупності людей, суверенної території, а з іншого, – як головний інститут політичної системи, що забезпечує і захищає інтереси людей і соціальних груп на основі норм права і представляє усі складові адміністративно-територіального цілого на світовій арені.

Друга частина концепту – «організаційний потенціал» – має у своїй основі термін «потенціал», а його складова «організаційний» визначає лише його специфіку в дискурсі синергетичної парадигми. Потенціал – це сукупність засобів, запасів, джерел, що є в наявності, які можуть бути мобілізовані, приведені в дію, використані для досягнення мети. Виходячи з цих визначень, під «потенціалом держави» варто розуміти сукупність засобів, запасів, можливостей, використання яких дозволяє досягти організаційно-політичний, соціально-психологічний, техніко-економічний і духовно-ідеологічний ефект. Дане визначення інтегроване терміном «організаційний потенціал».

Концепт «організаційний потенціал держави» розглядається як потенційна готовність і здатність головного елемента політичної системи будь-якої країни реалізувати себе в дискурсі саморозгортання системи саморегуляції соціального світу ХХІ століття і третього тисячоліття, завдяки власним організаційним властивостям, що регулюється розподілом влади і є в синергетичному вимірі параметром управління, кінцевий результат дії якого може бути з'ясованим лише через декілька десятиліть потому. Термін «організація» подається автором як

організаційна діяльність держави, що спрямована на розбудову її власних властивостей і складає процес державотворення.

У підрозділі 1.2. «Наукові підходи до аналізу феномену "держава"» виділено і проаналізовано основні підходи до розуміння і тлумачення даного поняття.

Першим науковим підходом є правознавчий, який відображає дослідження держави з позицій суверенної організації владарювання для забезпечення інтересів певних груп та верств населення. Саме в історії та теорії держави і права можна побачити історичне походження держави, що нерозривно пов'язане з правом. Тут виділяється кілька груп теорій, що пояснюють походження держави та форми її існування: теорії божественного походження держави та права – теологічні – (рубіж XII – XIII ст.); патріархальна теорія (Аристотель, Р. Філмер, Н. Михайловський, М. Покровський); договірна (природно-правова) теорія (Г. Гроцій, Б. Спіноза, Т. Гоббс, Дж. Локк, Ж.-Ж. Руссо, Я. Козельський); органічна теорія (Г. Спенсер); теорія насильства (Є. Дюринг, Л. Гумплович, К. Каутський); матеріалістична (класова) теорія (К. Маркс, Ф. Енгельс, В. Ленін); психологічна теорія (Л. Петражицький); расова теорія (найбільший розквіт отримала в середньовіччі, в період розвитку колоніалізму та в першій половині XX ст. – фашизм).

Доповнити правознавчий підхід можна за допомогою цивілізаційного, який пояснює розвиток суспільства шляхом появи, становлення, функціонування, розвитку, трансформації та занепаду різних цивілізацій. У цьому контексті можна виділити кілька теорій, що пояснюють розвиток цивілізацій, але у своїй більшості вони фактично аналізують розвиток держави, що інколи ототожнюється з цивілізаціями, наприклад, теорії Л.Г.Моргана, П. Куусі, Ю. Яковця. У кожній теорії присутні хронологічні межі появи різних цивілізаційних періодів, в яких основною формою існування людства є держава.

У політологічному підході держава розуміється як політичний інститут, що є фундаментальною основою політичної системи суспільства в цілому й її інституціональної підсистеми зокрема. З позицій цього підходу держава має монопольне право: на територію, що нею контролюється; здійснювати від імені всього суспільства внутрішню і зовнішню політику; видавати закони, нормативні акти, обов'язкові для всього населення; збирати податки, різні платежі; контролювати виконання законів і правових норм аж до застосування або загрози застосування фізичного примусу.

Держава нерозривно пов'язана з поняттям громадянського суспільства, яке останніми роками почало не протиставлятися державі, а розумітися як одна з двох частин цілого. При цьому як у державі є державна влада, так і в громадянського суспільства теж є влада – недержавна, що сконцентрована в недержавних об'єднаннях та інших громадських органах.

Близьким до політологічного підходу до аналізу держави є соціологічний підхід, особливо – політична соціологія. В соціології держава виступає як соціальний інститут, що має відповідні характеристики й особливості функціонування і діє як інституціональна система політичного панування з монополією на застосування насилля.

Виходячи на узагальнений рівень, можна виділити і філософський підхід до тлумачення терміну «держава», який акумулює в собі всі попередні підходи.

На тлі інших підходів вирізняється саморегулятивний підхід до тлумачення держави, в основі якого лежить розуміння держави як історичної форми системи саморегуляції, що існує в суспільстві. Суспільство при цьому розглядається з позицій соціального організму, що є органічною єдністю суб'єктивних та об'єктивних суспільних відносин у момент їхньої діалектичної взаємодії між собою.

Ще одним підходом до розуміння держави є організаційний (наприклад, М. Глігич-Золотарьова), представники якого пояснюють виникнення, функціонування та розвиток держави з позиції синергетики, зокрема використовують принципи Буття та Становлення, поняття флуктуації, точки біфуркації тощо. Виходячи з цих позицій – держава – утворення, що функціонує та розвивається нелінійно, нерівномірно, а деякі періоди історії будь-якої держави пояснюються постійними флуктуаціями в суспільстві, що доповнюються точками відліку «нової» історії країни (точки біфуркації).

У підрозділі 1.3. «*Методологія дослідження організаційного потенціалу держави*» розроблені методологічні засади вивчення останнього, що базуються на комплексному підході до розуміння цього явища і співвідношенні нових методологічних характеристик з традиційною діалектико-матеріалістичною методологією. Аналіз організаційного потенціалу держави здійснено в багатопараметральній, багатфакторній площині, оскільки дане поняття має дві складові, і відповідно проаналізовано взаємодоповнювані принципи, підходи та методи дослідження.

Серед методологічних підходів, що лежать в основі аналізу організаційного потенціалу держави, є системний підхід, який розглядає державу як соціальну систему, яка набуває своїх власних розмірів, має свій внутрішній масштаб, у межах якого відбуваються її зміни, складається з елементів та структури, які детерміновані різними впливами.

Системний підхід доповнюється організаційним, з позицій якого аналізується функція саморегуляції, що притаманна всім соціальним системам, у тому числі й державі, як атрибутивна властивість цілого по відношенню до частин – органів цього цілого. Завдяки саморегуляції організаційний потенціал держави реалізується в її різних формах та типах, що забезпечує створення організаційних структур та організацій.

З позицій організаційного підходу на мікрорівні держава постає «ззовні» як процес формування певного комплексу взаєморозташованих і взаємопов'язаних елементів, що її утворюють, їх дії та взаємодії, а «зсередини» виступає як процес активації та регуляції цих елементів; на мезорівні – як процес організації елементів, які є результатом формування сфер суспільства та об'єднані певними структурними зв'язками в сукупності певних образів; на макрорівні – як основна форма існування суспільства, що постає як процес активації елементів та регуляції їх активності на рівні всього суспільства.

Організаційний потенціал держави неможливо дослідити без синергетичного підходу, що доповнює попередні підходи власними поняттями. З позицій системного та синергетичного підходів одними з найважливіших понять є поняття «системного атрактора», «керуючих параметрів системи», «точки біфуркації» та «ентропії», які забезпечують розгляд держави як стабільної або нестабільної відкритої соціальної системи.

У другому розділі роботи – **«Організаційний потенціал держави як предмет соціально-філософського аналізу»** з позицій саморегуляційного контексту визначено поняття держави як складової системи саморегуляції, охарактеризована її сутність, зміст та форми існування, а також на цій основі виділені критерії поведінки держави.

У підрозділі 2.1. *«Філософська рефлексія сутності, змісту і форм організаційного потенціалу держави»* розглянуто сутність держави як філософського феномена, яка полягає в сукупності глибинних зв'язків, відносин і внутрішніх законів, що визначають основні риси і тенденції держави як системи.

У цьому контексті визначено сутність організаційного потенціалу держави як ступеня потужності апарату державного управління суспільством, наділеного владою, що спирається на силу закону і на органи примусу, сукупність засобів, яка необхідна для забезпечення цієї потужності, що діє за рахунок локальних взаємодій між елементами, які «запускають» внутрішній механізм його самоорганізації. Це означає, що синергетична парадигма дослідження феномена держави вимагає розглядати її не тільки як сукупність таких відомих нам елементів, як, зокрема, громадянство; територія; організація особливої публічної влади; апарат примусу; суверенітет; податки; правові норми, а як сукупність функцій, що поставляються нею в систему саморегуляції соціального організму країни.

Змістом організаційного потенціалу держави є певна сукупність організаційних процесів, що забезпечується морфологічними органами, які утворюють явище держави, а потім відбиваються в його гносеологічній формі або понятті.

Форму організаційного потенціалу держави визначають різні модифікації впорядкованості системи та її зв'язків, спосіб її здійснення і вираження. По-іншому, різні форми організаційного потенціалу держави визначаються локальними взаємодіями між елементами системи саморегуляції соціального організму країни, що спричиняють до дії внутрішній механізм самоорганізації за допомогою сукупності засобів. Серед найвідоміших класифікацій держави є її поділ за історичними типами, при розгляді яких із позицій її організаційного потенціалу можна зазначити, що фактично вони формувалися зі становленням і розвитком саме ступеня потужності апарату управління суспільством, що наділявся поступово певною владою, яка спиралася на силу закону або на органи примусу.

Підрозділ 2.2. *«Держава як складова системи саморегуляції соціального організму країни»* присвячений аналізу розгортання змісту і подання механізму реалізації організаційного потенціалу держави, що реалізується завдяки наявності

системи функціональних органів між державою і громадянським суспільством, які є рівноправними партнерами у створенні і відтворенні системи саморегуляції соціального організму країни.

Спираючись на дослідження В. Беха, М. Бойчука, М. Калініченка, Н. Крохмаль, М. Лукашевича, Н. Омельченко та ін., визначено морфологічну та функціональну структуру держави як складової системи саморегуляції соціального організму країни, евристична модель якої побудована на основі організаційної ідеї устрою соціального світу, в якій складовими є законодавча, виконавча та судова гілки державної влади, інтегровані з функціонуванням четвертої гілки – влади громадянського суспільства, або громадської думки.

Держава в соціальному організмі країни виступає як історична форма системи саморегуляції, яка в процесі свого історичного розвитку виконує функцію атрактора у самовідтворенні соціального цілого. Системна дія держави як атрактора самоорганізації локалізованого в межах країни сегменту соціального світу проявляється через сукупність зв'язків, виділених Е. Юдіним та доповнених М. Бойчуком, яку використано для аналізу: зв'язки структурування – створюють потенціал держави; зв'язки взаємодії – утворюють умови динамічної взаємодії за особливими законами інформаційного спілкування; зв'язки конфлікту – викривають наявність суперечностей між поведінкою держави, що обумовлюється її прагненням провести ті чи інші реформи в країні, і потребами громадянського суспільства; зв'язки породження є каналами, по яких розгортається організаційний потенціал держави; зв'язки перетворення сприяють тому, що будь-яка упорядковуюча дія, поштовх до організації з боку держави не залишаються без уваги з боку громадянського суспільства; зв'язки функціонування формують найбільш повний дискурс прояву організаційного потенціалу держави у створенні унікального продукту – системи саморегуляції соціального цілого; зв'язки розвитку проявляються в державі через «соціальну зміну», «трансформацію» або «модернізацію». Зв'язки управління подають нам унікальність взаємодії держави і громадянського суспільства як двох потужних і здатних до управління суб'єктів за принципом «суб'єкт–суб'єктних» відносин, що породжує інший рівень управління, з іншим параметром управління – розподілом влади, що, з одного боку, формується стихійно, а з іншого, – розподіляється між учасниками соціальної взаємодії – свідомо. На цій підставі його можна розглядати як специфічну форму управління найголовнішим і найпотужнішим суб'єктом управління – державою.

Зв'язки корекції подають механізм взаємовпливу державної і недержавної влади один на одного за принципом зовнішнього зв'язку.

У третьому розділі **«Ефективність функціонування сучасної держави»** зроблено оцінку стану реалізації організаційного потенціалу держави і визначення перспектив його розвитку на основі аналізу сучасного стану суспільного розвитку в контексті глобалізаційних процесів.

У підрозділі 3.1. *«Критерії ефективності поведінки держави у системі саморегуляції соціального організму країни»* формалізовано сукупність критеріїв для оцінки ефективності реалізації організаційного потенціалу держави в сучасних

умовах і розробки алгоритмів оптимізації поведінки держави в умовах становлення інформаційної єдності світового співтовариства.

Оскільки організаційний потенціал держави являє собою ступінь потужності апарату управління суспільством, наділеного владою, що спирається на силу закону або на органи примусу, сукупність засобів, яка необхідна для забезпечення цієї потужності, то саме ця сукупність і може виступати основою системи критеріїв та показників ефективності поведінки держави.

У науковій літературі існують різні класифікації критеріїв визначення плідності управління, які можна звести до чотирьох основних видів ефективності – економічна, соціальна, ідеологічна та організаційна, які й обрані як критерії для оцінки ефективності поведінки держави.

Економічна ефективність як критерій поведінки держави повинна враховувати цілу низку показників, які обраховуються за допомогою математичних та економічних методів і не завжди мають пряме відношення до аналізу ступеня потужності апарату управління в державі. Вони подібні до показників визначення економічної ефективності будь-якого підприємства.

Соціальна ефективність як критерій поведінки держави через відсутність кількісних вимірів визначається, головним чином, якісними показниками, які повинні здійснюватися з врахуванням саме рівня економічної результативності функціонування держави, яка слугує матеріальною і фінансовою базою розв'язання будь-яких соціальних проблем. Соціальну ефективність поведінки держави можна перевірити за допомогою суспільного капіталу та ефективної роботи органів державної влади.

Ідеологічна ефективність реалізації організаційного потенціалу держави аналізується через ідеологію сталого людського розвитку, який фіксує індекс якості життєдіяльності суспільства і людини, інтегрує його головні показники, засвідчує рівень ефективності реалізації соціальної політики держави в широкому розумінні й дозволяє здійснити порівняння якості життєвих процесів у різних країнах незалежно від типу соціальної системи та форми власності, на якій вона базується.

Організаційна ефективність поведінки держави базується на управлінні, яке, як і будь-який інший вид діяльності, вимагає конкретної оцінки, визначення його ефективності. До його показників варто віднести вплив управлінського персоналу на ефективність організацій, удосконалення виробничої структури організації, раціональну організацію виробництва і праці, в тому числі управлінського персоналу, оптимізацію організаційної структури, форм і методів управління, комунікаційних процесів тощо.

У підрозділі 3.2. *«Перспективи реалізації потенціалу держави у вимірі становлення інформаційної цивілізації»* здійснено розгляд провідних тенденцій у саморозгортанні сучасних держав, що виникають і набирають силу під організаційним тиском підстави явища держави. Серед них слід назвати перехід суспільства до інформаційної цивілізації. Відбувається переосмислення існування суспільства на якісно новому рівні, оскільки воно досягло у своєму розвитку

стану, коли його матеріальний напрямок відходить на другий план, а на його місце приходить духовний. Саме він і викликає зміни в суспільстві.

Ще однією тенденцією, що впливає на розвиток організаційного потенціалу держави, є перехід до семантичного рівня саморегуляції соціального організму країни, який можна окреслити в загальних обрисах.

Наприкінці ХХ – початку ХХІ ст. у світі поширюються глобалізаційні процеси, що детермінуються світовою економічною кризою, і спричиняють пошук державою нових форм існування. Поступово соціальний інститут держави втрачатиме свої основні позиції і відійде на допоміжні або ж зовсім зникне. Причини цього сходження з траси культурно-історичного процесу є різні: 1) держава як інститут підринається «зверху» (розвиток та зміцнення таких наднаціональних структур, як ЄС та інші) і поступово втрачає свої позиції; 2) держава підринається «знизу» – на рівні провінцій та регіонів, що оформлюються в останній третині ХХ ст.; 3) вплив так званих «сірих зон» – територій, що не контролюються або погано контролюються державою; 4) глобалізаційні процеси, що проникають у всі сфери життя суспільства і впливають на його функціонування і розвиток. Тому останніми роками в науковій літературі постає питання про співвідношення держави як форми об'єднання людей з процесами глобалізації. Питання ставиться так: яку історичну форму в майбутньому отримає держава як форма саморегуляції і яким чином вона буде співвідноситися з глобалізаційними процесами. Чи вистачить впливу глобалізаційним процесам на державу для її знищення?

Поряд з причинами трансформації держави можна виділити і форми, в які остання може перетворитися: «світ-системи» (А. Фурсов); макрорегіони; глобальна (космополітична) держава (У. Бек) тощо. На нашу думку, всі існуючі в сучасній науці перспективи подальшого розвитку та трансформації держави являють собою різні варіанти та критерії, за якими можна показати шляхи переходу до «чогось» нового – чи то нової форми держави (наприклад, наддержавні утворення), чи то глобального суспільства (з розчиненням кордонів національних держав) тощо.

У підрозділі 3.3. *«Організаційний потенціал сучасної української держави»* аналізуються причини та чинники, що впливають на організаційний потенціал української держави. Їх дія простежена через історію становлення української державності, на яку, на наш погляд, потрібно дивитися з кількох позицій: по-перше, з позиції територіальної, тобто розглядати державні утворення можна в кордонах сучасної України; по-друге, українську державність можна розглянути з позиції її носіїв, тобто з позиції формування держави українським етносом.

Якщо брати за основу першу позицію, то необхідно сказати, що деякі сучасні дослідники виводять український етнос ще з трипільської культури, яка існувала на території сучасної України, і розглядають її як протодержавне утворення. Якщо ж не дивитися на ці спірні питання і полишити їх, то можна точно вказати, що перші державні утворення на території сучасної України з'явилися у VI – IV ст. до н.е. в античних містах-державах Північного Причорномор'я, в яких збережені основи давньогрецького права поєдналися з

місцевими звичаями й традиціями. Першим державним утворенням, що можна розглядати з позиції формування держави українським етносом, стала Київська Русь у IX ст. на території центральної та північної України. Хоча на той час українського етносу як такого не існувало, проте вже на період розпаду Київської Русі вчені говорять про початок формування трьох етносів – руського, українського та білоруського. Важливим є те, що Київська Русь була сформована як ранньофеодальна держава, що мала відповідну територію, населення, державні органи влади (апарат управління) та право.

Намагання створення власної держави, до якої так прагнули українці, підігрівалося ще й тим, що поступово як сусіди, так й інші країни в Європі почали формувати свою державність і на початок XVII ст. мали вже тривалий час існування держав, в яких формувалася або станово-представницька монархія, або ж абсолютистська монархія. Україна знаходилася ж у межах різних державних утворень.

Свою державність Україна остаточно сформувала на початку 90-х рр. XX ст., коли відбулося становлення самостійних державних структур, відповідних їм інститутів влади, відродження старих звичаїв, що формувалися століттями, і на їх основі створювалися нові духовні цінності суспільства.

Входження суспільства в інформаційну стадію розвитку поставило Україну на роздоріжжі, оскільки вона, з одного боку, нарешті, створила свою незалежну національну державу, але, з іншого, – процеси, що відбуваються у світі, вимагають від України дій і інколи змушують її активно включитися в їх дію. Така позиція України вимагає від державної влади швидкого реагування та оптимального прийняття рішень щодо різних аспектів як внутрішньої, так і зовнішньої політики. Саме тут повинен чітко бути усвідомлений організаційний потенціал української держави. Але, як показує практика, такі рішення державної влади не завжди відповідають умовам, в яких приймалися, та вимогам, які до них ставилися. Фактично, українська влада сьогодні за 17 років незалежності хоче одразу досягти того рівня державності, до якого країни Європи, зокрема Англія, Франція, йшли кілька століть, США – близько двохсот років, Німеччина та Італія – близько ста років, навіть деякі країни Африки – близько 40 років. Постає питання: чи можна надолужити те в державотворенні і розвитку держави за такий короткий термін, враховуючи, що світ починає глобалізуватися? У лінійній парадигмі мислення відповідь однозначна – «ні», а в синергетичній – виявляється, навпаки, має варіації і скоріше «да» або, як можлива варіація, – «може бути».

У **«Висновках»** підведено основні підсумки дослідження.

По-перше, визначено поняття «організаційний потенціал держави» як потенційну готовність і спроможність головного елемента політичної системи будь-якої країни реалізувати себе в дискурсі саморозгортання системи саморегуляції соціального світу XXI століття і третього тисячоліття, завдяки власним організаційним властивостям, що регулюється розподілом влади і є в синергетичному вимірі параметром управління, кінцевий результат дії якого може бути з'ясованим лише через декілька десятиліть потому.

По-друге, аналіз організаційного потенціалу держави з позицій саморегуляційного контексту показав, що держава як політичне утворення є предметом вивчення політології та правознавства, зокрема теорії держави і права. Саме на основі визначення цих наук формулюються понятійне поле держави, її елементна база, структура тощо. Всі інші суспільні науки користуються такими визначеннями не замислюючись над тим, що держава може виступати не лише політичним утворенням, що протистоїть громадянському суспільству, а й чимось іншим, наприклад самодостатнім культурологічним утворенням, що перегукується з громадянським суспільством у процесі перерозподілу влади.

Свідченням цього є виділені в роботі наукові підходи до тлумачення держави, серед яких можна назвати правознавчий (держава – суверенна організація владарювання), соціологічний (політична соціологія), цивілізаційний (в якому держава виступає як один з етапів розвитку цивілізації), управлінський (держава є органом влади, що забезпечує існування суспільної організації людей), саморегуляційний та організаційний (держава є однією з форм системи саморегуляції соціального організму країни).

По-третє, методологічну базу дослідження складають поєднання в комплексному підході діалектики та синергетики як взаємодоповнюючих елементів, що дає можливість на глибинному рівні проаналізувати державу як політичне утворення, як форму системи саморегуляції соціального організму країни. Він доповнюється системним, організаційним та функціональним підходами, результатом застосування яких стало розуміння елементної та структурної бази держави, її організаційне оформлення та функціональне наповнення, а також аналіз її організаційного потенціалу. Застосування загальнофілософських та загальнонаукових методів дало можливість доповнити картину методологічного аналізу держави історичною ретроспекцією, логічною послідовністю викладення матеріалу, моделюванням різних видів та форм держави тощо.

По-четверте, базуючись на принципах синергетики, в роботі визначено сутність та зміст держави як складної соціальної системи, що самоорганізується, має певну форму державно-територіального устрою, політичний режим тощо. У цьому контексті визначено сутність організаційного потенціалу держави, його зміст, форми та оригінальні засоби його реалізації: національна ідея, ідеологія державотворення, державна політика, взаємодія з громадянським суспільством, комунікативна практика, багатоманіття зв'язків між елементами соціального організму країни та міжнародними організаціями.

По-п'яте, держава як складова системи саморегуляції соціального організму країни виступає як історична форма цієї системи, яка в процесі культурогенезу виконує функцію атрактора у самовідтворенні соціального цілого. Вона характеризується різноманітністю, без якої немає розвитку системи; можливістю спонтанного виникнення порядку й організації з безладу, хаосу в результаті процесу самоорганізації, що породжує нерівноважний стан соціального організму країни, в результаті якого держава може набути нової форми та конфігурації; певними видами зв'язків, що відповідають за різні функціональні прояви системи;

механізмами прямих та зворотних зв'язків, які забезпечують просування держави у бік впорядкованості, адекватного реагування на внутрішні подразники та зовнішні впливи; точками біфуркацій та флуктуаціями, які можуть спричинити неоднозначні, іноді суперечливі результати; виробленими законами сумісного життя, які дозволяють поєднати (інтегрувати) у державі інколи зовсім різні частини в ціле і прискорити або сповільнити їх розвиток. Параметром управління визначено перерозподіл влади у соціальному організмі країни.

По-шосте, у роботі визначені критерії ефективності поведінки держави (економічна, соціальна, ідеологічна, організаційна ефективність), які дають можливість оцінити ступінь розвитку організаційного потенціалу держави, визначити ефективність побудови внутрішнього масштабу держави, її внутрішніх можливостей та критичних розмірів, що призводять до посилення флуктуацій, а також для адекватного реагування на природні коливання розвитку системи саморегуляції соціального організму країни, які спричиняють різні тенденції, наприклад, занепад – розквіт, диференціація – інтеграція тощо.

По-сьоме, в роботі запропоновані перспективи подальшого розвитку організаційного потенціалу держави, який буде нерозривно пов'язаний із сучасними світовими тенденціями, зокрема з виходом на перший план духовної складової людства, її активізацією; переходом суспільства до інформаційної стадії розвитку; поширенням глобалізаційних процесів; пошуком нових форм держави у сучасному світі в контексті викладених вище причин тощо.

По-восьме, оцінюючи організаційний потенціал української держави варто виходити з сучасних світових тенденцій у розвитку та трансформації держави, а також враховувати географічні умови, історичний досвід побудови держави на теренах сучасної України, внутрішні чинники розвитку держави та зовнішні впливи. Специфіка її організаційного потенціалу полягає, на нашу думку, у його ідеологічній суперечності, що тягнє одночасно до Сходу і Заходу, колективізму і індивідуалізму, національної ідентичності і космополітизму, безмежної або тоталітарної влади і демократичних цінностей, технократизму і гуманізму/кордіоцентризму. Це означає, що українська держава знаходиться у точці біфуркації і доля її у майбутньому вимірі невідома.

Основні положення дисертації викладені у наступних публікаціях автора:

1. Маловичко Е.В. Методологические аспекты изучения саморегуляции общества / О.В. Маловічко // Нова парадигма: Журнал наукових праць. – 2002. – Вип. 28. – С. 67-79.

2. Маловічко О.В. Реформа політичної системи України як етап становлення суб'єкта саморегуляції суспільства / О.В. Маловічко // Нова парадигма: Журнал наукових праць. – 2003. – Вип. 32. – С. 104-106.

3. Маловичко Е.В. Саморегуляция социального организма: историко-философские аспекты изучения / О.В. Маловічко // Нова парадигма: Журнал наукових праць. – 2004. – Вип. 35. – С. 81-88.

4. Маловічко О.В. Філософська рефлексія сутності, змісту і форм синергетичного потенціалу держави / О.В. Маловічко // Гілея (науковий вісник): [Зб. наук. пр.]. – К., 2008. – Вип. 18 – С.176-186.

5. Маловічко О.В. Взаємозв'язки держави і громадянського суспільства: генетичний вимір / О.В. Маловічко // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії: Збірник наукових праць. – 2008. – Вип. 35. – С. 216-223.

6. Маловічко О.В. Перспективи розвитку синергетичного потенціалу держави у вимірі становлення інформаційної цивілізації / О.В. Маловічко // Політологічний вісник. [Зб. наук. пр.]. – К., 2009. – Вип. 39. – С. 17-26.

7. Маловічко О.В. Механізм саморегуляції суспільства як основа розподілу та інтеграції гілок влади / О.В. Маловічко // Дні науки: наука конференція студентів, аспірантів и молодых ученых, 14-17 апреля 2003 г.: Сборник материалов. – Запорожье: ЗГУ, 2003. – С. 135-137.

8. Маловичко Е.В. Механизм саморегуляции социального организма: методологические аспекты исследования / О.В. Маловічко // Дні науки: наукова конференція студентів, аспірантів та молодих вчених, 13-16 квітня 2004 р.: Збірник матеріалів. – Запоріжжя: ЗДУ, 2004. – С. 96-99.

9. Маловичко Е.В. Межличностные отношения студенческой молодежи как фактор саморегуляции трансформационного общества / О.В. Маловічко // Сучасне студентство України: досвід, проблеми, перспективи: регіональна науково-практична конференція, 23 квітня 2004 р.: Збірник матеріалів. – Запоріжжя: ЗДУ, 2004. – С. 57-59.

10. Маловічко О.В. Синергетичний потенціал держави: концептуалізація поняття / О.В. Маловічко // Імперативи розвитку України в умовах глобалізації: міжнародна науково-практична конференція, 24-26 вересня 2008 р.: Матеріали. – Чернігів: ЧДІЕУ, 2008. – С. 202-206.

АНОТАЦІЇ

Маловічко О.В. Організаційний потенціал держави у дискурсі глобалізації та інформатизації. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук за спеціальністю 09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії. Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова. – Київ, 2010.

У дослідженні з позицій синергетичного підходу аналізується організаційний потенціал держави як потенційна готовність і спроможність держави реалізувати себе в дискурсі саморозгортання соціального організму країни, завдяки власним організаційним властивостям, що регулюється розподілом влади між державою і громадянським суспільством. Подається філософська характеристика головних параметрів явища: сутності, змісту та

форми, а також на основі системи взаємозв'язків між державою і громадянським суспільством аналізується поведінка держави в структурі системи саморегуляції соціального цілого, розподіл влади в просторі національних і транснаціональних структур подається як параметр управління саморозгортанням соціального світу. Аналізуються критерії оцінки ефективності поведінки держави в системі саморегуляції цілого. Висвітлюються перспективи розвитку організаційного потенціалу національних держав і наддержавних утворень у вимірі космополітичного принципу; обґрунтовуються потенціальні можливості розвитку української держави на шляху до Об'єднаної Європи і становлення інформаційної єдності сучасного світу.

Ключові слова: організаційний потенціал держави, система саморегуляції, соціальний організм країни, держава, атрактор, параметр управління, трансформація держави, історична форма саморегуляції, громадянське суспільство, інформатизація та глобалізація суспільства.

Маловичко Е.В. Организационный потенциал государства в дискурсе глобализации и информатизации. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата философских наук по специальности 09.00.03 – социальная философия и философия истории. Национальный педагогический университет имени М.П. Драгоманова. – Киев, 2010.

В диссертационном исследовании с позиций наук и синергетики осуществлен комплексный анализ развития организационного потенциала государства, который выступает как способ формирования, становления, функционирования и трансформации государства как исторической формы системы саморегуляции социального организма страны.

В работе впервые обоснован концепт «организационный потенциал государства» как потенциальная готовность и возможность государства – главного элемента политической системы любой страны – реализовать себя в дискурсе саморазвертывания системы саморегуляции социального организма страны, благодаря собственным организационным свойствам, регулируемых разделом власти между государством и гражданским обществом и есть в синергетическом измерении параметром управления данного процесса, окончательный результат (продукт) действия которого может быть выясненным только в долгосрочной перспективе. Категория «самоорганизация» указывает на деятельность государства по отношению к собственной структуре.

В исследовании воссоздана философская характеристика организационного потенциала государства: сущность явления воспринимается как степень мощности аппарата государственного управления обществом, наделенного властью, опирающейся на силу закона и на органы принуждения, совокупность средств, необходимая для обеспечения этой мощности, действующей за счет локальных взаимодействий между элементами, которые «запускают» внутренний механизм его самоорганизации; содержание рассмотрено как совокупность

организационных процессов, которая обеспечивается морфологическими органами, входящими в состав государства; формы проявления организационного потенциала государства «привязаны» к историческим типам этого субъекта и доказано, что полнота реализации потенциала зависит от меры демократичности государственного устройства и тесноты взаимоотношений между гражданским обществом и определенным типом государства.

В диссертации проанализированы разные виды связей между государством и гражданским обществом: структурные, взаимодействия, конфликта, порождения, преобразования, функционирования, развития, управления и коррекции, обеспечивающие сосуществование государственного и негосударственного видов власти как составляющих системы саморегуляции социального организма любой страны и образующих мощное кратологическое поле, в рамках которого именно и реализуется самоорганизационный потенциал государства.

В работе углублено представление об этапах формирования мощности государственного аппарата управления обществом, поскольку организационный потенциал государства возникает вместе с появлением рабовладельческого типа государства как структуры государственной власти, что обеспечивает функционирование государства как исторической формы саморегуляции, приобретает высокое качество становления в феодальном типе государства, когда окончательно оформляется система государственного управления, видоизменяющаяся под действием капиталистических отношений – мощностной аппарата управления обществом при помощи соответствующих органов и средств принуждения и приобретающая современный вид, существующий и сегодня.

В исследовании предложен научный подход к выбору критериальной базы для оценки эффективности поведения государства с позиций экономической, социальной, идеологической и организационной эффективности, обеспечивающихся соответствующими показателями для анализа реального состояния управленческих процессов.

В диссертации всесторонне рассмотрены перспективы развития организационного потенциала современного государства как исторической формы, а именно: трансформация ее в надгосударственные и межгосударственные объединения сетевого типа, что ведет к снижению энергетического потенциала классического государства, созданного на национальной основе, и становления организационных образований на космополитических принципах.

Ключевые слова: организационный потенциал государства, система саморегуляции, социальный организм страны, государство, аттрактор, параметр управления, трансформация государства, историческая форма саморегуляции, гражданское общество, информатизация и глобализация общества.

Malovichko O.V. Organizational potential of the state in discourse of globalization and modern informatization. – Manuscript.

Dissertation on the receipt of scientific degree of candidate of philosophical sciences, specialty 09.00.03 is social philosophy and philosophy of history. National Pedagogical Dragomanov university. – Kyiv, 2010.

Organizational potential of the state as potential readiness and possibility of the state to realize itself in the discourse of development of social organism of country is analyzed in research from positions of synergistically approach, due to own organizational properties, that is regulated distributing of power between the state and civil society. Philosophical description of main parameters of the phenomenon is given: essence, maintenance and form, and also on the basis of the system of intercommunications between the state and civil society the conduct of the state is analyzed in the structure of the system of self-regulation of social whole, distributing of power in space of national and transnational structures is given as a parameter of management development of the social world. The criteria of estimation of efficiency of conduct of the state are thoroughly analyzed in the system of self-regulation whole. The prospects of development of organizational potential of the national states and measuring of cosmopolitan principle; potential possibilities of development of the Ukrainian state are grounded on a way to United Europe and becoming of informative unity of the modern world.

Keywords: the organizational potential of the state, the system of self-regulation, the social organism of the country, the state, atraktor, the management parameter, the transformation of the state, the historical form of self-regulation, the civil society, the informatization and globalization of society.